

Котлова Л.О.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології розвитку та консультування Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЧЕСНОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ

Сучасне суспільство висуває нові вимоги до формування у підростаючого покоління таких рис, як гуманність, чесність, працьовитість, діловитість, старанність, конкурентність тощо.

Однак через зростання бездуховності, нівелювання цінностей людського життя, загострення питання суспільного та сімейного виховання проблема становлення повноцінної особистості продовжує залишатися невирішеною. Її розв'язання можливе завдяки створенню гнучкої системи виховання дітей та молоді, яка б враховувала потреби часу і водночас задовольняла запити й інтереси соціуму.

Особливого значення в контексті особистісного розвитку набуває така моральна якість, як чесність, що зумовлюється значними змінами суспільної свідомості українців у сучасних соціально–економічних та політичних умовах. Останнім часом в розвинених країнах загальний рівень чесності населення неухильно знижується, а кількість нечесних людей зростає. За даними дослідників (М. Батурин, О. Бормотов, О. Первухіна) в даний час непродуктивна поведінка співробітників обходиться різним організаціям у великі збитки. Ці втрати пов'язані не з технічними чи економічними проблемами, а з вчинками людей, які привласнюють товари, гроші і час у своїх роботодавців, демонструючи поведінку, яка суперечить духу співпраці та виявляє неетичне і некоректне ставлення до своїх колег. Таким чином, важливість наявності такої стійкої риси особистості працівника, як чесність, виходить на перший план при професійному відборі та консультуванні компаній і комерційних організацій.

У нашій країні тривалий час існував розрив між державною ідеологією і психологією людей, що виявлялося в «подвійності» морального розвитку членів суспільства. Фактично існували дві системи моралі – «мораль для інших», що відображає рівень ідеологічних вимог і санкціонується громадськими інститутами, – і «мораль для себе», що формується на основі життєвого досвіду й існує у формі особистісних механізмів регуляції соціальної поведінки.

У психології не існує не тільки єдиних уявлень про чесність, а й будь-яких фундаментальних досліджень цього феномена. Можна знайти лише звернення до пов'язаних з чесністю явищ таких, як щирість і неправда, правдивість і брехня. Так, у вітчизняній психологічній науці обґрунтовувалася правдивість як риса характеру, що визначає прагнення суб'єкта висловлювати тільки те, що він вважає правдою. Правдивість, на думку С. Рубінштейна, не тотожна щирості, а пов'язана з розумінням суб'єктом культурно-історичних і соціально-обумовлених категорій – справедливості та істини. Поняття ж чесності, як видно з наведеного вище змістового навантаження, набагато ширше і включає певний ряд моральних феноменів.

У вітчизняній і зарубіжній психології чесність обґрунтовується як моральна якість особистості (М.-Т. Бурке-Бельтран, С. Галяутдінова, П. Екман, О. Запорожець, В. Знаков, Є. Ільїн, Л. Кольберг, Н. Максимова, М. Мей, В. Мухіна, В. Обухов, Ж. Піаже, О. Філіпповська, Л. Філонов, Н. Шевченко, В. Щур, П. Якобсон та ін.); як особистісний фактор, що впливає на результати тестування (А. Анастасі); як співвідношення вербальної поведінки з реальною поведінкою (Є. Субботський); як інтегральна якість особистості та критерій її соціальної зрілості (Є. Белякова); як комунікативний феномен, який виступає у вигляді деякого знання і має свого суб'єкта–заявника та суб'єкта–адресата (Д. Дубровський).

Водночас проблема вивчення чесності як особливої соціально–моральної якості особистості залишається все ще недостатньо розробленою. Зокрема, не розкрито питання про принципи дослідження та механізми розвитку чесності, її

ролі в становленні людини як особистості. Звідси особливо актуальним є вивчення генези чесності в період дорослішання, коли відбуваються важливі зміни в моральній самосвідомості особистості, суть яких пов'язана зі зміною «фокусу» уваги до себе.

Необхідність дослідження проблеми зумовлена також сукупністю факторів: по-перше, вивчення чесності в межах вікової генези надасть можливість спрогнозувати позитивні зміни у моральному розвитку особистості; по-друге, дослідження в єдності когнітивного, мотиваційного, поведінкового компонентів чесності дозволить проаналізувати цей феномен як цілісний особистісний конструкт; по-третє, простеження вікових особливостей розвитку чесності сприятиме організації належного психолого–педагогічного супроводу формування, стимулювання та коригування чесності як моральної якості особистості в період дорослішання.

Література:

1. Бурке-Бельтран М.-Т. Развитие и формирование правдивости у детей от 5 до 7 лет в процессе общения со взрослыми и сверстниками. Автореф. дисс..канд.психол.наук. – М., – 1980. – 22 с.

2. Галяуэдинова С.И. Соотношение когнитивного и эмоционального в процессе развития нравственных убеждений младших школьников. Дисс...канд.психол.наук. – Л., 1983.

3. Запорожец Л.А. Психологические особенности развития у подростков объективного отношения к себе и другим как компонента нравственного поведения. Дисс...канд.психол.наук. –М.,–1989. –192 с.

4. Знаков В. В. Психология понимания правды. / В.В. Знаков. СПб.: Алетейя, 1999. – 120 с.

5. Экман П. Психология лжи. / П. Экман. СПб., 2009. – 340 с.

6. Burton R.V. Honesty and Dishonesty / R.V. Burton // Moral Development and Behavior. – 1976.

7. Kohlberg L. Development of Moral Character and Moral Ideology / L. Kohlberg // Review of Child Development Research. N.Y. – 1964.